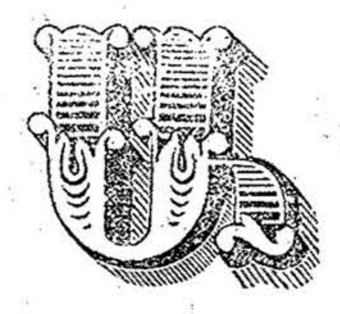
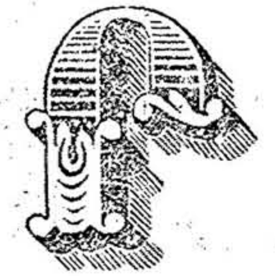
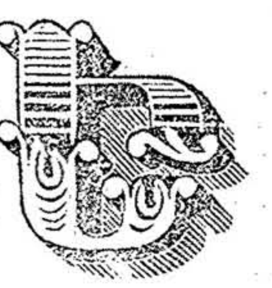
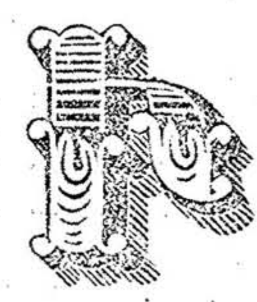
ՀԱՏԸ 5 ՄԻԼԻԵՄ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	Տարեկան	Վեցամսեայ
ԵԳԻՊՏՈՍ . . Դ.Ռ.	80	40
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ Ֆր.	20	10

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ՝ ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԳԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ
Շարա Ապու Տարտար, Թիւ 16
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

ՀԱՍՑԷ
Journal AREV
B. P. № 600
Alexandrie, EGYPTE

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ՝ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ

Ընդմիջաբար, և խօսելէ առաջ Աւխատանքի կարեւոր խնդրոյն վրայ որ դեռ բաց կը մնայ ամբողջովին, հոս գոհունակութեամբ կը յիշատակեմ լրացուած պէտք մը, հիւանդներու դարմանումը, որուն համար հաստատուած Հիւանդանոցն, իր բազմաթիւ սենեակներով ու բաժանումներով, իր հինգ բժիշկներով, դեղագործով և հիւանդապահներով, ինչպէս նաև Բօր-Սայիտի Առողջապահական Ընդհ. Տեսչին իրական հսկողութիւնովը, եղած է տիպար հաստատութիւն մը, ամենէն մխիթարական կողմը Բանակատեղիին։

Քաղաքի կանոնաւոր հիւանդանոցի մը կազմը՝ վիրաբուժական սրահ, գործիքներ ևն.՝ չունի անշուշտ. հիւանդապահներու թիւին և տեսակին մէջ ալ՝ գուցէ պակասներ կան դեռ, բայց այնպէս ինչպէս որ է՝ տարակոյս չկայ թէ ան արդէն բարերար դեր մը կը կատարէ և կը գտնուի այն ի սկզբանէ լաւ հաստատուած կազմակերպութիւններուն վիճակին մէջ որոնք կրնան հետզհետէ աւելի զարգանալ, կը բաւէ որ արտաքին հոգածութիւնն ալ չպակսի իրենց։

Ճիշդ է՝ թէ հիւանդացողներու և մահացութեանց բաւական մեծ թիւ մը պատահած է մինչեւ հիմա, (այս մէկուկէս ամսուան միջոցին հիւանդանոցէն անցած են 239 հոգի, 30 մահ պատահած է, և մեր այցելած օրը կային 130 հիւանդներ), բայց կը կարծեմ թէ այս թիւերը վախցնելիք հանգամանք մը չունին՝ երբ նկատի առնենք Մուսա Լերան վրայ յիսնօրեայ կռիւի, փախադրութեան, նոր կլիմայի և նոր կեանքի պայմանները՝ որոնք մասնաւորապէս տկարակազմներու և ծերունիներու վրայ գէշ պիտի ազդէին և ազդած են։ Ամենէն մտահոգիչ կէտը այն է, որ ներկայիս գաղթականներու մէջ մէկ քանի տեսակ համաճարակներ կան, որոնց գլխաւորն է ժանտատենդը (թիֆօիս), որմէ վարակուածներուն թիւը 30 էր անցեալ շաբաթ։ Բժիշկները կը պնդեն որ գաղթականները իրենց հետ բերած են զայն, մինչ կը պատասխանեն գաղթականները թէ Լերան վրայ գտնուած ատեննին՝ ոչ թիֆօիս և ոչ ուրիշ ո՛ և է հիւանդութիւն ունէին իրենց մէջ։ Փութամ աւելցնել թէ մահացութեան 30 դէպքերուն մէջ՝ թիֆօիսը շատ պզտիկ բաժին մը ունի (մէկ կամ երկու դէպք միայն), թէ այս հիւանդութեամբ այժմ վարակուած 30 հոգին մեծ մասամբ թեթեւ կերպով կ'անցընեն զայն, թէ համաճարակը այլ եւս չի տարածուիր Բանակատեղիին մէջ և թէ խիստ միջոցներ կարգադրուած են ատոր համար, ինչպէս՝ անջատ շրջափակի մը հաստատումը ուր խնկոյն կը բերուին և կը հականեխուին նոր հիւանդացողի մը բոլոր գոյքերն՝ իր վրանակիցներուն հետ միասին, և հիւանդին անմիջական փոխադրութիւնը վրանէն՝ որ նոյնպէս կը հականեխուի շուտով, ինչպէս նաև առ հասարակ բոլոր վրաններուն խումբ-խումբ պարբերաբար փըլցուիլն ու անոնց օր մը ամբողջ բաց թողուիլը՝ որեւէն՝ որ մեծ մանրէասպան մը և հականեխիչ մըն է։

Գոյութիւն ունեցող հիւանդութեանց մէջ՝ ժանտատենդէն ետք ամենէն աւելի տարածուած հիւանդութիւնը տղայոց և նոյն իսկ չափահասներու փորհարութիւնն է։ Ասիկա, մանաւանդ տղայոց մէջ, բաւական վրդովիչ դարձած է։ Դժբախտաբար՝ մեր գիւղացիները, մերթ անհոգութեամբ և մերթ անտեղի ամօթխածութեամբ մը, կ'ըսուի թէ պէտք եղած կարեւորութիւնը չեն տար անոր և միայն ծայրայեղ պարագային ինքզինքնին կը յայտնեն բժիշկին։

Միւս հիւանդութիւնները տարափոխիկ և ծանր չեն։ Կան մէկ քանի վիրաւորեալներ, որոնք բարեբախտաբար ապաքինումի ճամբուն մէջ կը գտնուին, զառամեալներ՝ որոնց համար լաւագոյն տեղն է հիւանդանոցը, և ուրիշ հիւանդներ որոնց թուումը աւելորդ է հոս ընել։ Ինչ որ կարեւոր է գիտնալ՝ սա՛ է, թէ Հայկ. Բանակատեղիին մէջ եթէ առողջ մարդիկը շատ մը բաներէ և գլխաւորաբար գոհացուցիչ սնունդէ մը զուրկ են, գոնէ հիւանդները խնամքի և գուրգուրանքի առարկայ են հոն...։

Այստեղ մտադրութիւն չունիմ հիւանդանոցին համար աշխատող հայ կամ օտար մարմիններու և անձերու անունները յիշատակելով իրենց գրուատիքը հիւսելու։ Այդ մասին՝ մեր Բօր-Սայիտի թղթակիցները բան մը պակաս չեն ձգած արդէն։ Մէկդի թողլով օտարները, ես կ'ուզէի որ մեր մէջ՝ հանրային գործի մը համար աշխատողներն իրենց քաջալերութիւնն ու գոհացումը գտնեն նախ իրենց կատարած գործէն, անոր արդիւնաւորութենէն ու օգտակարութենէն, և երկրորդ՝ եթէ պէտք ունին նաև դուրսէն եկած գոհացումի մը, հաւաքաբա՛ր փնտռեն զայն իրենց հաւաքաբա՛ր կատարած գործին գնահատութեանը մէջ, և ոչ թէ առանձնապէս մէկին կամ միւսին համար գովեստներու սպասեն, ինչ որ չի կրնար երբեք պահել ու զարգացնել համերաշխութեան ոգին և կրնայ ընդհակառակն անվերջ վիրաւորանքներու տեղի տալ...։ Մինչև իսկ չեմ փափաքիր՝ որ բոլորովին անձնուիրաբար, առանց ո և է վարձատրութեան մը աշխատողները զատուին միւսներէն և առանձին յիշատակութեան մը արժանանան, որովհետեւ՝ նախ ձրի աշխատութիւնը աղէկ աշխատութիւն ըսել չէ անպատճառ. երկրորդ, անո՛նք որ ձրիապէս կ'աշխատին՝ պարզապէս ատոր միջոցը ունենալնին կը յայտնեն և ուրիշ ոչինչ ու չեն կրնար երբեք ըսել թէ միւսներն ալ՝ եթէ իրենց պայմաններուն մէջ գտնուէին՝ նոյնը պիտի չընէին, և երրորդ՝ քանինե՛ր կան վճարովի աշխատող որոնք ճիշդ առնուած դրամին համեմատութեամբ և զուտ մեքենական կերպով մը կը կատարեն իրենց գործը, մինչդեռ ամէն գործի, բայց մանաւանդ գթութեան վերաբերեալ գործերու մէջ, ամէն համեմատութիւն մոռնալով է որ կարելի է իրապէս օգտակար ըլլալ և ծառայել նպատակին. կրնան գտնուիլ «վճարուածներ» որոնք «անձնուիրաբար» գործողներէ աւելի անձնուիրութիւն կը դնեն իրենց աշխատանքին մէջ, ինչպէս կը գտնուին նաեւ սյս վերջիններուն մէջ անպիսիներ՝ որոնք անձնուիրութենէ զատ ամէն բան ունին, ցուցամոլութիւն, նախանձ և տեսակ-տեսակ հաշիւներ ու նկատումներ՝ որոնց թափանցելը այնքան ալ դժուար չէ միշտ...։ Ասոնք կ'ըսեմ, գիտնալով հանդերձ թէ Բօր-Սայիտի գործը պէտք ունի ամէն կարգի աջակցութիւններու, և մարդկային պզտիկ տկարութիւնները երբեմն առատ հանքեր են որոնք կըրնան օգտակար նպատակներու համար շահագործուիլ. բայց որովհետեւ վերջերս թէ՛ հոս, թէ Գահիրէ և թէ Բօր-Սայիտ, եսերը տեղ-տեղ չափազանց սուրցած, ցցուած և յարձակողական դառնալ սկսած են արդէն, պէտք է որ սա՛նկ անանուն, ընդհանուր հարուած մը ստանան իրենց գլխուն...։ Անոնք որ մեղաւոր են՝ կ'զգան ու իրենց վրայ կ'առնեն այս տողերը։ Այդքանը առայժմ կը բաւէ...։

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՍԱՍՈՒՆԻՆ

«Աղը պակսեցաւ, ու հացի տեղ խոտ ուտելով կռուեցան բըռնաւորի դէմ։»

Անէ՛ծք...

Բու անողորմ ատոլիդ ընէ՛ծք, Սասո՛ւն, որ քեզ մատնեց, մատնե՛ց քեզ վատաբար։

Ու կործանումի ոգին սկսաւ, բաւուներներու մէջէն և պատիպատ ճամբաներէ, սողալ դէպի քեզ։

Դուն՝ երկնամերձ ապաստանարանիդ վէմերէն վար նայեցար բարձրայօն, և վեհանձն հոգիիդ զարշանքը տարածեցիր անոր յարուցած ալիքներուն վրայ մանուսանս ու ժանրալից,

Սեւ ալիքները, սակայն, աւելի մօտեցան քեզի։ հետզհետէ աւելի մօտեցան։

Դուն քու առիւծի զայրոյթդ մըրըկեցիր անոնց զազրելիութեանը վրայ, մանչաձա՛յն։

Անոնք ետ-ետ գալարուեցան, պատուըռտեցան, ծուարեցան, ու կրկին յառաջացան, մակընթացա՛ն դէպի քեզ։

Քանզի մարդն իր օժանդակութիւնը, և Աստուած իր չոր հացի բեկորը զլացա՛ն քեզի։

Այն ատեն մարդկութիւնը, Սասո՛ւն, տկարացա՛ւ, ու պզտիկցա՛ն աստուածները, մինչ դո՛ւն՝ համայնատարած ջրհեղեղի մը մէջտեղ ժայռէ անսասան պատուանդանիդ վրայ բարձրացած՝ հրակայ տեսլեան մը խուեցար մեզի, անպարտելի տեսլեան մը արդարութեան, որ մեծցաւ, մեծցա՛ւ և խորխտ ու արհամարհոտ աստուածի մը կերպարանքն առաւ՝ երբ արտասուալից աչքերով տեսանք որ Սարերէն պլլացած հացին տեղ արտասուաներու նեխաց խոտը կ'ուտէիր, ու մարդոց խնայած աղին ու կարեկցութեանը փոխան՝ լափելո՛վ կը լափէիր քու սիրտդ, անօթի՛, լքուա՛ծ առիւծի քու սիրտդ...։

Ու քու չանթերովդ, Սասո՛ւն, դեռ կը փոթորկէ՛ր ժանտասեւ ալիքները կործանումի անիծապարտ ոգիին...։

ՄԻՀՐԱՆ Ց. ԱԺՏԻՐԵԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի ուղղուած հեռագիր մը կ'ըսէ.

«Ցանաստանէն եկած լուրեր կը հաստատեն թէ միակ բանը որ պիտի կրնայ Յոյները վերջնականապէս Դաշնակիցներուն միացնել և իր զինուորական աջակցութիւնը ապահովել անոնց՝ պիտի ըլլայ Գերմանօ-Աւստրիացիներուն վրայ տարուած մեծ յաղթութիւն մը Պալքաններուն մէջ։ Եթէ Դաշնակիցները տանին այսպիսի յաղթութիւն մը, Ռումանիա ալ պիտի լքէ իր չէզոքութիւնը և պիտի գիւրացնէ ռուսական և անգլօ-ֆրանսական ուժերուն միացումը։»

Ահա՛ թերեւս ճշմարիտ բացատրութիւնը յոյն և ռումանական քա՛ջ չէզոքութեանց։

Այս մարդիկը, Յոյներուն և Ռումէններուն համար է խօսքս, ո՛չ Սերպիոյ դաշնակիցներն են, ո՛չ Դաշնակիցներուն բարեկամները։ Ո՛չ բացորոշ դաշնագրութիւն, ո՛չ համակրութիւն, ո՛չ ալ երախտագիտութիւն ըսուած բաները բաւական ուժ ունին զանոնք միջամտութեան մղելու։ Ինչ որ պէտք է ասոնց քալելու համար Գերմանօ-Պուլկարներուն դէմ, սոսկ փառաւոր ու գրեթէ վճռական յաղթութիւն մըն է, ուժի չքեղ արտայայտութիւն մը, համոզիչ ապացոյց մը Դաշնակիցներուն կողմէ տրուած։ Այս մարդիկը յաղթութեան բարեկամներն են, զօրութեան... զօրավիգները, յաջողութեան դաշնակիցները։

Թո՛ղ Ֆրանսա, Անգլիա, Ռուսիա և Իտալիա մէկ միլիոն զօրք զրկեն Պալքաններ, թո՛ղ հեռացնեն ամէն վտանգ, փարատեն ամէն տարակոյս վերջնական արդիւնքին մասին, և ահա՛ յունո-ռումէն քաջարի բանակները արագ բայց... ապահով քայլերով կը հասնին իրենց օգնութեան։ Ո՛հ, ասոնք կազմ ու պատրաստ են Դաշնակիցներուն օգնելու՝ անմիջապէս որ այս վերջինները անհրաժեշտ պէտք... չունենան իրենց «նախախնամական» օգնութեան։

«Նախախնամական» ածականը պէտք է խմանալ ծանօթ ֆրանսական առածին իմաստովը որ կ'ըսէ. «Օգնէ՛ ինքզինքիդ, որ Նախախնամութիւնն ալ քեզի օգնէ։» Յունո-ռումէնները կը թուին ըսել Դաշնակիցներուն. «Օգնեցէ՛ք ինքզինքնուդ, որ մենք ալ օգնենք ձեզի...»։

Ես կը խորհիմ որ հակառակ իրենց վերջնակի բոլոր հաշուագիտութեան, Յոյները և Ռումէնները երկու շատ պարզ, շատ խոշոր հաշիւ կայ զոր չեն ըներ կոր։

Առաջին հաշիւ. կրնայ պատահիլ որ Դաշնակիցները, իրենց սեփական ուժերովը յաջողին Պալքանեան կացութիւնը բարեփոխելու, որ ատեն սա տեսակ խօսակցութիւն մը տեղի կրնայ ունենալ իրենց՝ ու միջամտելու վեհանձն մարմաջէ մը յանկարծ բռնուած Յոյներուն և Ռումէններուն միջեւ.

Դաշնակիցները.— Ի՛նչ ըրիք մինչև հիմա։

Յոյնը եւ Ռումէնը, միաբերան.— Խելօքիկ-չէզոքիկ նստեր էինք, մի՛ բարկանաք...։

— Ա՛, նստե՞ր էիք, խիստ բարի. է՛հ ուրեմն, շարունակեցէ՛ք...։

Երկրորդ հաշիւ. կրնայ նաև պատահիլ որ Դաշնակիցները անկարող ըլլան առանձինն՝ Յունաստանի և Ռումանիոյ յուսացած բաղձացած յաղթութիւնը տանելու։ Ահա՛ Գերմանները Պոլսոյ ճամբուն վրայ, Պոլիս հասա՛ծ, ու Պուլկարները տէր Պալքաններուն։ Արդիւնքը։ Յունաստան և Ռումանիա իրենց չէզոքութեան վարձքը կ'առնան, ենթարկուելով Պուլկար դերիշխանութեան, որ կը ձեռնարկէ անմիջապէս իր «ազգային բաղձանքներուն» անարգել իրականացումին, օգնութեամբը Գերմանիոյ, Աւստրիոյ ու Թուրքիոյ...։

Հաշուեցէ՛ք, հաշուեցէ՛ք, Պալքանեան երկոքին չէզոքութիւնք։ Պիտի համոզուիք օրին մէկը—միայն թէ շատ ո՛ւշ չըլլայ—թէ ձեր ճշմարիտ շահը ձեր պատուոյն հետ սերտիւ կապուած է եղեր. ի զո՛ւր դուք զանոնք իրարմէ բաժնել զատել կը ճգնիք. վախցէ՛ք որ վերջ ի վերջոյ չի կորսնցնէք երկուքը մէկանց։

Մ. Ս. ԿԻՒՐՃԵԱՆ

ԱՂԷՏԻ ԵՒ ՏԱՌԱՊԱՆՔԻ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

(Այց բխւրճանայ փախստականներին)

III

Այժմ առաջնորդենք ընթերցողներին դէպի մի քանի վիճակագրական մանրամասներ, որոնք նոյն ծաւալով լոյս չեն տեսել մինչև այժմ հայ թերթերում։ Թուական տեղեկութիւնները անձամբ հաւաքել եմ գործին գլուխ կանգնած հաւաստի աղբիւրներից՝ Բագրատ եպիսկոպոսից, բժիշկ Հ. Օհանջանեանից, Յովհ. Թումանեանից, իսկ Երեւանի համար Խորէն եպիսկոպոսից, որոնց սիրալիրութեան համար յայտնում եմ հրապարակով խորին շնորհակալութիւնս։

Ներկայ դէպքում չէ կարելի երաշխաւորել թւերի մաթեմատիկական ճշգրտութեան համար։ Այնու ամենայնիւ մի քանի թւերի նկատմամբ եղած «աւելպակասը» չէ խանգարում մեզ՝ ճանաչելու բուն իրականութիւնը իր մօտաւոր ճշգրտութեամբ։

Նախ փախստականների թւի մասին։ Սրանց բոլորի մաքսիմում թիւը հաշւում էին 200,000, որոնցից 50—60 հազար եկել են Մանազկերտից և հարեւան գաւառներից (դա ամառւայ առաջին գաղթն է), իսկ 120,000 հոգի (ոմանց կարծիքով 140,000) եկել են Վանից և շրջակայքից։ Ձմեռւայ գաղթից մնացել էր արդէն մեր երկրում մօտ 700 հոգի։ Փախստականները ցրւած ու տեղաւորւած են մօտաւորապէս այսպէս. էջմիածնում 32,000, շրջակաները 14,000—15,000, Երեւանում 20,000, շրջակաները 15,000—20,000, Ալէքսանդրօպօ-

լում 20,000, Իգդիր և շրջակայքը 15,000—18,000, վերադարձել են հայրենիք (Վան և Ալաշկերտ) 20,000ից աւելի փախստականներ։ Մնացածները ցրւած են Կովկասի զանազան կողմերը։ Իհարկէ, այդ տեղաւորումները չեն պահպանում մշտապէս իրանց սկզբնական թւական չափերը, այլ ենթակայ են փոփոխութիւնների, ամենից առաջ հէնց մահացութեան դէպքերի շնորհիւ։

Բնորոշ է այն հանգամանքը որ փախստականների մէջ 100ին 70ը կազմում են կանայք, իսկ երեխաների մէջ, ընդհակառակը, 100ին 60ը արական սեռից է։ Առաջին փաստը բացատրւում է նրանով, որ զինուորական ծառայութեան եւ յատկապէս տղամարդկանց կոտորածների պատճառով խոշոր չափերով նուազել է տղամարդ տարրը, և եթէ Վանում եւս կոտորած լինէր գաղթից առաջ, նոյն իսկ 100ին 20ի չէր հասնի տղամարդկանց մասնակցութիւնը փախստականների մէջ։ Երկրորդ փաստը (100ին 60 արական սեռի երախաները) բացատրւում է նրանով որ առ հասարակ արեւելեան կամ կուլտուրապէս յետամնաց ժողովուրդների մէջ արական սեռը աւելի է աճում, քան իգականը։ Եւ որովհետեւ երեխաների կոտորածի դէպքում սեռի խտրութիւն չեն դրել, ինչպէս հասակաւորների նկատմամբ է եղել, ուստի արականի թւական գերազանցութիւնը պահպանւել է այնտեղ։

Երեխաների ապաստարանում (ճեմարանի շէնութեան մէջ) եղել են սկզբում (Մանազկերտի գաղթից յետոյ) 250 երեխաներ։ Յուլիսի 28ից սկսած, երբ հետզհետէ կուտակւում են Վասպուրականի փախստականները, արագութեամբ աճում է նաև ապաստանւող երեխաների թիւը, հասնելով 700ի, ապա 1500ի, 3500ի և 3700ի։ Ամենաբարձր թիւը եղել է 7000 (դրա ուրիշ աղբիւրների նոյն իսկ 8000—10,000)։ Բայց այդ բարձրութեան վրա չէ մնացել թիւը. երեխաները համախմբւել և ապա ցրւել կամ ուղարկւել են զանազան կողմեր՝ կամ իրանց ծնողների հետ միասին և կամ քաղաքների ու կազմակերպութիւնների ապաստարանների համար։ Մինչև օգոստոսի 26ը ցրւել էին անգին թւով երեխաներ և մնացել էին ընդամենը 2850 երեխաներ, որոնցից ուղարկւել են՝ Բագու 350, Դիլիջան 250—300, Ախալցխա 100, Թիֆլիս մօտ 600 և այլն։ Առ 1ն սեպտեմբերի մնացել էին ճեմարանի շէնութեան մէջ մօտ 200 երեխաներ։ Չը մոռնանք մահվան դէպքերը՝ աւելի ու աւելի մեծ նորմաներով, որոնք իրանց հերթին մշտապէս նուազեցնում էին երեխաների ընդհանուր քանակը։ Դժբաղդաբար իմ աղբիւրները չը կարողացան երեխաների մահվան դէպքերի վերաբերեալ ճիշդ թւական տւեալներ հաղորդել ինձ։ Աւելացնենք, որ բացի վերոյիշեալ Թեւերից Մոսկվայի կոմիտէտի երկու որբանոցներ ապաստարանները (գիւղի ծխական դպրոցներում զետեղւած) տեղաւորել էին առաջնի մէջ 100 երկրորդի մէջ 75 երեխաներ, իսկ նոյն կոմիտէտի երեխաների հիւանդանոցը ունէր մօտ 70 հիւանդ երեխաներ, որոնք զգալի արագութեամբ մեռնում էին։ Չը մոռանանք այստեղ աւելացնել, որ Թերթերում յաճախ յիշւող որբանոց, որբեր և այլ խօսքերը չեն համապատասխանում իրականութեան. զուտ որբեր եղել են միայն 500 երեխաներ 3500ի մէջ։

Անցնենք այժմ ամենավիրաւոր կէտին՝ մահացութեան դէպքերին փախստականների մէջ։ Այն հիւանդութիւնները, որոնք, գլխաւորապէս, մասսայօրէն հնձում էին իրանց զոհերը փախստականների մէջ, կազմում էին՝ դիզենտէրիա, տիֆ, վերջերս նաև խոլերա։ այնուհետև մահացութեան դէպքեր նաև սովից, մանաւանդ սկիզբներում։ Մեռնողների թւերի մասին հետագրական սխալ տեղեկութիւններ յաճախ լոյս են տեսել թերթերում։ Աւելի ճշգրիտ գաղափար տալու համար՝ ոչ միայն մահվան դէպքերի, այլ և մահացութեան պրօցեսի ատրիճանական զարգացման մասին, վերցնենք մի ամբողջ ամսվայ քրօնիկօնը՝ յուլիսի 28—28 օգոստոս. այսինքն վերջին հոսանքից սկսած մինչև էջմիածնում խմբւած փախստականների ծայրայեղ յուսահատական դրութիւնը։ Ահա այդ Թւերը.

Ամսաթիւ	Մեռնողների թիւը
Յուլիսի 28	33 հոգի
» 29	54 »
» 30	96 »
» 31	92 »
Օգոստ 1	104 »
» 2	93 »
» 3	111 »
» 4	121 »
» 5	117 »
» 6	112 »
» 7	120 »
» 8	126 »
» 9	117 »
» 10	90 »
» 11	129 »
» 12	139 »
» 13	135 »
» 14	165 »
» 15	105 »
Օգոստոս 16	90 »
» 17	100 »
» 18	124 »
» 19	99 »
» 20	102 »
» 21	135 »
» 22	168 »
» 23	204 »
» 24	234 »
» 25	280 »
» 26	300 »
» 27	348 »
» 28	354 »

Փախստականների մի ամսեայ մահացուցակն է այս, որ կարիք ունի մի քանի պարզաբանութիւնների։

Մինչև օգոստոսի 15ը վերոյիշեալ մահացուցակը վերաբերում է թէ՛ Վաղարշապատում ցրւած և թէ Էջմիածնի վանքում (Վանքի և ճեմարանի բակերում, Ներսիսեան լճի մօտ և անտառում) խմբւած փախստականներին, իսկ օգոստ. 15ից յետոյ հաշււած են միայն վանքի փախստականների շրջանում եղած մահվան դէպքերը։ Ճիշդ է, Վաղարշապատ գիւղում և փախստականներն են շրջըբաթիւ և մեռնողների թիւն է չնչին։ Բայց եթէ ի նկատի ունենանք այն հանգամանքը, որ մի կողմից քանի գնում, այնքան փախստականներից շատերը, մանաւանդ վերջերս, տեղափոխւում էին վանքի սահմաններից դէպի գիւղի շրջակայքը, միւս կողմից վանքի փախստականների այդ նեցղեցէ նուազող քանակի մէջ խոշոր չափերով աճում էին մահվան դէպքերը, այն ժամանակ էլ աւելի զարհուրելի և չարագուշակ նշանակութիւն են ստանում վերոյիշեալ Թւերը։

Ամբողջ ամսվայ մէջ (յուլիսի 28 մինչև օգոստոս 28ը, ընդամենը 32 օր) մահվան մանգաղը հնձել տարել է ոչ պակաս քան 4597 դժբաղդ զոհեր. դա կազմում է օրական միջին թւով մօտաւորապէս 144 մահվան դէպքեր, իսկ սրանց տոկոսական աճումը կազմում է՝ 970 առ հարիւր, մի անլսելի աճում այնքան կարճ ժամանակամիջոցում։

Մահացութեան դէպքերի ամբողջ միամսեայ քրօնիկան ցոյց է տալիս, որ մինսւս տատանումները թէև կան, բայց չնչին են. իսկ աճումը, մանաւանդ օգոստոսի 20ից սկսած, անընդհատական խոշոր չափերով։ Իննն օրվայ ընթացքում (օգոստոսի 20—28), օրինակ, մահվան դէպքերը աճել են 246 առ հարիւրով, գերեզման իջեցնելով 2135 հոգի, միջին թւով օրական՝ 236 հոգի։ Բայց այդ աստիճանացոյցը բաւական չէ միայն՝ փաստի ամբողջ անհելիութիւնը պատկերացնելու համար։ Մենք աւացինք վերև, որ օգոստոսի կէսից սկսած մահացուցակը վերաբերում է բացառապէս վանքի փախստականներին, չը հաշւելով գիւղում մեռածները։ Այժմ դրա վրա աւելացրէք, որ նոյն ամսաթւից, մանաւանդ 20ից սկսած բաւական թւով ընտանիքներ ցրւում էին վանքից և քաշւում գիւղի շրջակայքը կամ այլուր, իսկ սեպտ. 1ից սկսած այնքան չատ էին հեռացողները որ մինչև սեպտ. 5ը մնացել էին 6000 փախստականներ։ Նշանակում է, մի կողմից նուազում էր վանքի փախստականների թիւը (տեղափոխութեամբ), միւս կողմից անգամ այդ նուազած ժողովրդի մէջ աւելի ու աւելի էր աճում մահացութիւնը. վերջինս աճում էր ոչ միայն յարաբերաբար, այլ և բացարձակ։ Ահա ո՛րն է ամենից ցաւալին։

Ինչպէս է փախստականների վիճակը Երևանում։

(Մեակ) Բ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

«Թայմզ»ի Հոկտ. 16ի թիւին կը բաղենք հետեւեալ նկարագրութիւնը Լոնտոնի Քաղաքապետարանին մէջ ի նպաստ Հայոց գումարուած միթինկին.

Երէկ Լորտ Քաղաքապետը նախագահեց Մէնշըն Հաուզի մէջ գումարուած միթինկի մը, որուն նպատակն էր բանալ Ազգային Հիմնադրամ մը ի նպաստ Հայ և ուրիշ զոհերուն՝ որոնք ազատուած են Ասիական Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցած և տակաւին շարունակուող կոտորածներէն։

Բեմին վրայ կը գտնուէին, ի մէջ այլոց, Լորտ Պրայս, Կարտինալ Պըրն, Օքսֆորտի եպիսկոպոսը, Սըր Ժ. Քոմփթըն Ռիքէթ՝ երեսփոխան, Սըր Էտվին Փիըրս, Մր. Թ. Փ. Օ'Քօննըր՝ երեսփ., Մր. Ինքուըին Ուիլըմս՝ երեսփ. և հայազգի տեղակալ-գնդապետ Կրէկորի։

Լորտ Քաղաքապետը յիշեցուց թէ 20 տարի առաջ երբ Սուլթան Ապտիւլ-Համիտ կազմակերպած էր հայկական մեծ կոտորածները որոնց 100,000 Հայեր զոհ գացին, Անգլիոյ մէջ 80,000 ոսկիի գումար մը հանգանակուեցաւ ի նպաստ զոհերուն։

Բացակայութեան համար ներողութիւն հայցող նամակներէն Մր. Պալֆուրինը հետեւեալ պարունակութիւնը ունէր.

«Այս պատերազմին բոլոր արհաւիրքներուն մէջեւեղ՝ կար եմ ոչինչ աւելի անաելի է քան եղկելի Հայերուն վիճակուած բախտը՝ յառաջքմութեան և բարենորոգումի ներկայացուցիչ ըլլալ յաւակնող Թուրք կառավարութեան կողմէ։ Ասիկա եղեռնագործութիւն մըն է որ կը գլէ կ՚անցնի իր նախորդներուն վատթարագոյն արարքները։ Քանիոր Թուրք կառավարութիւնը յամենայնի կախում ունի Գերմաններու օժանդակութենէն, յայտնի է թէ այս վերջինները կրնային, եթէ ուզէին, վերջ մը դնել իրերու այսպիսի չարաբաստիկ դրութեան մը»։

Քէնթէրպըրիի արքեպիսկոպոսը կը գրէր. «Աստուծոյ և մարդկանց առջեւ ահաւո՛ր է պատասխանատուութիւնը անոնց որ ուղղակի կամ անուղղակի դեր ունեցած են այս կոտորածներուն մէջ։»

Լորտ Պրայսի դատափետութիւնը

Լորտ Պրայս ըսաւ թէ՝ ամբողջ Փոքր-Ասիոյ մէջ՝ սկսեալ պարսկական սահմանագլխէն մինչեւ Մարմարա ծովը՝ տեղի ունեցած կոտորածները ո՛չ միայն վատթարագոյն էին Պելճիքայի մէջ տեղի ունեցածներէն, այլ այն ամէն կոտորածներէն որոնց յիշատակը կը պահէ պատմութիւնը՝ Լէնկթիմուրի օրերէն ի վեր։ Ինքնին Թուրքիոյ կառավարութիւն կոչող չարագործներու խմբակը ձեռնարկած է՝ որոշ դիտաւորութեամբ, կանխամտածուած ու սիստէմաթիկ կերպով, բնաջինջ ընելու Հայերը։ Անիկա Ապտիւլ-Համիտէն աւելի առաջ երթալով կը փորձէ մէջտեղէն վերցնել ամբողջ ժողովուրդ մը, առանց խնայելու ո՛չ կիները ո՛չ ալ մանուկները։ Թուրքերու միակ չարժառիթն էր իրենց վախը և նախանձը բարձրագոյն իմացականութեամբ և արթնեցութեամբ օժտուած ժողովուրդէ մը որ կրօնքով մահմետական չէր և որ օր մը չէ օր մը պիտի կրնար դրաւել աքեւմտեան Ասիոյ մէջ իրենց ունեցած տիրապետողի դիրքը։ Գալով այն գերմանական առասպելին՝ թէ Հայերը իրենց դաւաճանութիւններով տեղի տուած էին կոտորածներուն, գերման կառավարութիւնը ամենադոյզն փաստ մը չունէր ի հաստատութիւն իր այս ամբաստանութեանը։ (Ծափեր)։ Ասիկա մին էր այն ստութիւններէն որոնք վերջին մէկ քանի ամիսներուն մէջ ա՛յնքան յարատեւօրէն տարածուեցան և որոնք մեզ այն համոզման բերին թէ գերման կառավարութիւնը՝ ո՛րքան կարող իր մարտական քաղաքականութեան մէջ՝ ոչինչ պակաս վարպետ էր ստախօսութեան մէջ։ (Ծափեր)։

Խօսքը ուղղելով ներկայ տիկիններուն, Լորտ Պրայս ըսաւ թէ անձնիւրօրէն խոշտանգուած և չուկաներուն մէջ ծախուած կիներէն չատերը՝ իրենցմէ ո և է մէկուն չափ լաւ դաստիարակուած և նոյնչափ ալ քաղաքակրթուած էին։ Ինչպիսի՜ կեանք մը կը սպասէր այս եղկելի զոհերուն։

Ի՞նչ կարող ենք ընել։ Չեմ գիտեր թէ կարելի՞ է բան մը ընել։ Միայն Պետութիւն մը կայ որ կրնայ դադրեցնել կոտորածները, և այն ալ Գերմանիան է։ Գերման կառավարութիւնը ի վիճակի էր կասեցնելու կոտորածները, եթէ ուզէր։ Ամենաընդարձակ հրապարակում հարկ է տալ այս իրողութիւններուն՝ արթնցընելու համար քաղաքակիրթ աշխարհի հանրային կարծիքը, և եթէ կարելի է՝ հանրային կարծիքի այնպիսի ուժով մը ճնշելու գերման կառավարութեան վրայ որ ան ստիպուէր առաջ անցնիլ և. ըսել Թուրքերուն՝ թէ այս կոտորածները պէտք է դադրին։ Լորտ Պրայս եզրակացուց առաջարկելով որոշմնագիր մը որ համակրութիւն կ՚արտայայտէ դէպ ի Թուրքիոյ հայ ժողովուրդը և նողկանք՝ այն անպատմելի խժդժութեանց դէմ որ Թուրք կառավարութեան կողմէ կը գործադրուին անոնց և ուրիշ զոհերու վրայ՝ հետեւելով ծրագրի մը որ կը ձգտի ամբողջ Թրքական կայսրութեան մէջէն հայ տարրին բնաջնջումին։

Կարտինալ Պըրն, երկրորդելով աւելի եւս շեշտեց կարեւորութիւնը կոչ մը ուղղելու աշխարհի բոլոր չէզոք պետութիւններուն, որպէսզի բարոյական ճնշում մը ի գործ դնեն Թուրք և գերման ժողովուրդներուն վրայ։

Օքսֆորտի եպիսկոպոսը յիշեցուց որ այս գործին մէջ Անգլիացիք մասնաւոր պատասխանատուութիւն մը և հետեւաբար մասնաւոր պարտականութիւն մը ունին։ Եթէ Անգլիացիք Ռուսիոյ արգելք հանդիսացած չըլլային այն ատեն երբ անիկա կ՚ուզէր կատարել Թուրքիոյ քրիստոնեայ ազգաբնակութեանց պաշտպանի իր դերը, հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մէջ պատմութեան ընթացքը բոլորովին տարբեր եղած պիտի ըլլար։

Որոշմնագիրը ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ։

Սըր Ժ. Քոմփթըն-Րիքէթ, երեսփ., առաջարկեց որոշմնագիր մը որ կը հրաւիրէր լորտ-քաղաքապետը Հիմնադրամը բանալու, և Սըր Է. Փիըրս երկրորդելով իր համոզումը արտայայտեց թէ Գերմանիան թեկուզ տուած է վայրագութեանց, որոնք այնպիսի կատարեալ ծրագրով մը գործադրուեցան, որպիսին Թուրքերուն կարողութենէն վեր էր։

Մր. Թ. Փ. Օ'Քօննօր ուժ տուաւ որոշմնագրին որ նոյնպէս ընդունուեցաւ։

Մանչեսթրէն հոկտ. 19 Թուակիր հետեւեալը կը հաղորդեն մեզ.

«Հոկտ. 17ի կիրակի իրիկունը Եւրոպայի հայոց առաջնորդ Գեր. Տ. Գէորգ Արքեպս. Իւթիւճեան Մանչէսթրի եպիսկոպոսին կողմէ հրաւիրուած էր տեղւոյս Մայր եկեղեցիին մէջ կատարուած ժամերգութեան։ Հարիւրէ չափ հայեր ալ ներկայ էին սոյն արարողութեան։

«Կրօնաւորները օրեր առաջ ծանուցած ըլլալով Հայոց Առաջնորդին ներկայութիւնը, չորս հազարէ աւելի Անգլիացիք կը լեցնէին ընդարձակ տաճարը։

Անգլիացի եպիսկոպոսը յոյժ ազդու քարոզ մը խօսելով Հայ Եկեղեցիին քրիստոնեայ ամենէն հին Եկեղեցին ըլլալուն, անոր ուղիղ վարդապետութեան, Հայոց անցեալին, ինչպէս և Հայաստանի ներկայ ահաւոր հալածանքներուն մասին, սրտայոյզ կոչ մը ըրաւ Անգլիացի ժողովուրդին՝ մասնակցելու Մանչէսթրի լորտ-քաղաքապետին հովանաւորութեան տակ բացուած հանգանակութեան։

Ցուցալի է որ սոյն հանգանակութիւնը բաւական արդիւնաւոր ըլլայ։»

Հ. Ե. Ք. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ (Գահիրէ)

Կիրակի 7 Նոյ. ժամը 10.45 պիտի խօսի Տիար Հ. Հայպէշեան, նիւթ ունենալով «Հայը դարերու ընդմէջէն»։ Փափաքողք սիրով կը հրաւիրուին։

ԱՐԵՒ Եգիպտոսի միակ հայաթերթն է որ օրը օրին կը հրատարակէ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կեանքն ու գործը:

ԱԶԳԱՅԻՆ-ՏԵՂԱԿԱՆ

Աղեքսանդրիոյ Հայուհեաց Կարմիր-Խաչի ի նպաստ Սինեմայի երեկոյթը չորեքշաբթի գիշեր տեղի ունեցաւ փառաւոր յաջողութեամբ, Կարմիր Խաչին ձգելով գեղեցիկ հասոյթ մը։

Այս առթիւ ապշութեամբ իմացանք ներկայացումէն առաջ պատահած պարագայ մը, որ կուգայ մեծ լոյս մը սփռել մինչև հիմա մութ մնացած ուրիշ կէտերու վրայ ալ։

Սինէմայի Կարգադիր Յանձնախումբը, բոլոր ծանօթ անձնաւորութեանց և անձերու կարգին՝ տոմսակ մըն ալ ղրկած է եղեր Բաղ. Ժողովոյ մէկ անդամին, աւելի ճշգրիտ ըլլալու համար՝ անոր դեր-ատենապետին, Արամ պէյ Արշակեանի։ Դեր-ատենապետ պէյը կը վերադարձնէ այդ տոմսակը՝ ինչ որ իր իրաւունքն էր, սա՛ խմաստ ունեցող երկտող գրութիւն մը կցելով անոր՝ ինչ որ իր... դատապարտութիւնն է.

«Կարմիր խաչը իր Կարմիր խաչի դերէն դուրս ելած է Բօր-Սայիտի գաղթականներուն համար ներկայացում մը տալով...»

Ասիկա իրողութիւնն է. ասիկա կը պարզէ ու կը մատնէ Բաղ. Ժողովին մինչև հիմա բռնած դիրքը հանդէպ Կարմիր-Խաչին՝ յորմէհետէ Տիկ. Պալֆայեան խան ոչ եւս ատենապետն է անոր և յորմէհետէ համբաւաւոր Համագումարին տուած որոշումներն ալ հրապարակաւ ոչ մէկ գործադրութիւն ունենալով հանդերձ՝ գաղտնաբար կը չահագործուին այնպիսի դիտումներով, որոնց կատարեալ յաջողութեանը կը մնայէ, կ՚երեւայ, Աղեքսանդրիոյ Կարմիր-Խաչն երբ Բօր-Սայիտի գաղթականներուն համար կ՚աշխատի... Ասիկա մենք կը հասկնանք. Արամ պէյ և իր ընկերները, ինչպէս նաև Առաջնորդ Սրբազանն և ուրիշ չատեր ալ կը հասկնան, և կը թուի թէ ժամանակն եկած է որ հանրութիւնն ալ հասկնայ... Բաղ. Ժողովոյ ուրիշ մէկ անդամը՝ Գ. Վահագն Աղնաւորեանը չէ՞ որ, երկու օր առաջ, օգտուելով իր կընքապահի դիպուածական հանգամանքէն, կը մերժէր Կարմիր-Խաչի պատրաստած վկայականներուն առաքումը Բօր-Սայիտ, ըսելով թէ «նայինք պէտք մնացա՞ծ է...»

Եթէ Արամ պէյ Արշակեան, Գ. Աղնաւորեան և իրենց համախոհները բացատրութիւն մը չունենան այս մասին տալիք, մենք այդ խնամքը կ՚առնենք իրենց տեղ։ Վ. Թ.

Հայուհեաց Կարմիր Խաչը (Աղեքսանդրիոյ) շնորհակալութեամբ ստացած է նաև հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

Տիար Գ. Մանուկեան 9 կտոր ներքնազգեստ Տիկ. Մ. Կարապետեանի մահուան առթիւ։ Օր. Մաղիկ Ձէրիտեան նըկար մը (իր ձեռակերտը)։ Աղքատախնամէն 143 կաթի աման, 21 դաւաթ, 3 բարչ, 120 պատառաքաղ, 132 դանակ, 9 չափիկ։ Տիկնայք՝ Ա. Մկրտիչեան 1 վերմակ, 1 բալթօ. Ե. Արմաղանեան 80 կտոր զգեստ, Ա. Շահմիրեան 4 կտոր պասմա և քանի մը կտոր զգեստեղէն, Ս. Մկրեան 12 չափիկ, և 12 չափկընկեր, Փ. Մամուրեան 3 կտաւէ չափիկ, 1 բալթօ, 1 քարիւչօն, Գ. Կուտաուզեան 1 սրնտուկ գրենական պիտոյք. Ս. Գէնտիկեան 28 գիրք, Վ. Նահապետեան 28 թաչկինակ, 12 գուլպայ, 3 կտոր զգեստ. Յ. Աղիկեան 8 փլանէլ պէպէ, Սէմիզեան 3 զոյգ գուլպայ, Մամուրեան 3 տղու զգեստ, Մանկիկեան 50 կտոր զգեստ ու գրենական պիտոյքներ, Օտապաչեան 1 բէյնուար և քանի մը կտոր զգեստ։ Տեարք՝ Ա. Օտապաչեան 16 երկոտասնեակ թաչկինակ, Գալայճեան 16 երկոտասնեակ թաչկինակ, Գ. Կեմիւչեան 6 տուփ ծխախոտ, 1 բալթօ, Հ. Բիւքճեան 2 ծրար ամերիքան, Կ. Մուղալեան 25 պաթանիէ, Բ. Չէրքէզեան 10 զոյգ կօշիկ, Մ. Կարապետեան 6 փայտէ գանձանակի ծախքը հոգացած է, Ս. Ազարիկեան 6 փայտէ գանձանակի շինութիւնը կատարած է իբր նուէր, Ս. Շարբաճեան 19 յարդէ գլխարկ, Յ. Զլանեան 2 զոյգ կօշիկ, Տ. Մարգարեան 24 կտոր ներքին և արտաքին զգեստ։ Տիկին Սիմա Սէֆէրեանէ 50 ղ. ոսկ։ Տիկին Մ. Կարապետեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Տիար Սարգիս Մաշլըմեանէ 50 ղ. ո., Տիար Ճիվան Եսայեանէ 50 ղ. ո.

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՀԱՅՈՑ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՈԼԻՍ ԵՒ ԱՅԼՈՒՐ

Պոլսէն բազմաթիւ հայեր, մեծ մասամբ Վանեցիներ, Սեբաստացիներ և Տիվրիկցիներ ձերբակալուեր և ղրկուեր են անյայտ տեղեր։ Ամերիկեան թերթերու գրածին համաձայն, Բերա թաղի բոլոր Հայերը փախած են։ Հաղորդուած ստոյգ տեղեկութեան մը նայելով, վերջերս Պոլսէն մօտ 4000 Հայեր Պուլկարիա ապաստաներ են։ Պոլսոյ Սկիւտար արուարձանին Հայ ազգաբնակչութիւնը քշուելու զրոյցներ շրջած էին վերջերս։ Պատերազմական Նախարարը, Էնվէր, այդ զրոյցներուն ստուգութիւնը հաստատեր, և աւելցուցեր է որ եթէ ուզէ, 15 օրէն բոլոր քրիստոնեաները կը քշէ Պոլսէն, և կը թողու միայն Թուրքերն ու Գերմանները։ Ուրիշ լուր մը արդէն կ'ըսէ, թէ Սկիւտարի և Օրթագիւղի Հայերը տեղափոխուած են։ Վոսփորի վերին գիւղերը նոյնպէս պարպուած են։

Պոլսոյ Ամերիկեան դպրոցին մէջ գտնուող Հայ աղջիկներուն համար ալ կը գրուի, թէ Թուրքերուն ձեռքն ինկած են։

Զմիւռնիոյ մէջ վերջերս կարգ մը Հայեր կախեր են։ Այս մասին, տեղւոյն աւստրիական հիւպատոսը դիմեր է Պոլսոյ դեսպանին, որ բացատրութիւն մը պահանջէ Թուրք կառավարութենէն։ Երբ որ աւստրիական դեսպանը այդ խնդրոյն համար կ'երթայ Բ. Դուռ, պատասխան կ'ընդունի թէ Հայերը Պատրիարքարան ունին, ուստի անոր միջոցաւ թող դիմեն։ Այս խօսքերէն ետք դեսպանին ուղղակի կերպով ըսուած է. «Իսկ դուք, եթէ մեր դաշնակիցներն էք, պէտք չէ որ խառնուիք այդ տեսակ գործերու։»

Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարարութիւնը հաղորդագրած է Ուաշինկթընի կառավարութեան, թէ Հայոց դէմ վերջերս իրենց բռնած ընթացքին մասին երբեք թոյլ չպիտի տան իրենք որ ուրիշներ միջամտեն։ Սոյն տեղեկութիւնը տուող հեռագիրը կ'աւելցնէ, թէ Թուրք պաշտօնեաներ անհրաժեշտ պէտք մը կը համարեն Հայոց դէմ իրենց ի գործ դրած բոլոր խժդժութիւնները, որպէս զի անոնք չապստամբին և չի դաւաճանեն կառավարութեան։

Քաղաքակիրթ աշխարհը յուզուած է չարունակ կատարուող հայկական ջարդերէն, տեղափոխութիւններէն ու հալածանքներէն եւ ամէն կողմ ջանք մը կայ հնարը գտնելու, որպէս զի դադրին, վերջ գտնեն այդ աղէտները, որոնք Հայութիւնն իսպառ կը բնաջնջեն իր բնիկ երկրին մէջ։ Այս անգամ ալ Զուիցերիոյ Բողոքական եկեղեցիներն են որ ընդհանուր ժողով գումարելով, որոշեր են դիմել Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց հանրապետութեան, որպէս զի այս վերջինը միջամտէ Թուրք կառավարութեան մօտ, դադրեցնելու համար հայկական կոտորածներն ու հալածանքները։ (Կոչնակ)

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

«Թայմզ»ի մէջ կը կարդանք.

Գերման թերթերուն մեծագոյն մասը կը շարունակէ լռութիւն պահել հայկական կոտորածներու խնդրոյն մասին։ Գերման արտաքին գործոց նախարարութիւնը հետեւեալ կարճ զեկոյցը հրատարակութեան տուած է «Կազէթ տը Քօլօնեը»ի մէջ.

«Ակներեւ է այն նպատակը զոր Անգլիացիք կը հետապնդեն աշխարհը տակնուվրայ ընելով գերման խժդժութեանց նոր պատմութիւններով։ Պէլճիքական առասպելները ա՛լ բաւական հետաքրքրաշարժ չեն չէզոքներուն ուշադրութենէն վրիպեցնելու համար Անգլիոյ ապօրինի (!) վարմունքը Յունաստանի դէմ։ (Ակնարկութիւն Սելանիկ զօրք հանելու խնդրոյն)։»

Իսկ յայտնի կոմս Ռէվէնթլօ կը գրէ.

«Թուրք կայսրութիւնը ընդ երկար ենթարկուեցաւ իր ներքին գործոց մէջ մեծ տէրութեանց անարդար միջամտութիւններուն, որոնք նպատակ ունէին Թուրքիան կողոպտել կամ կործանել։ Ա՛լ անցան այդ ժամանակները, ու պէտք էր որ անցնէին՝ յորմէ հետէ Գերման կառավարութիւնը հաստատամտօրէն ընդգրկեց այն տեսակէտը թէ միայն Թուրքերուն վերաբերեալ խնդիր մըն էր իր յարմար դատած ընթացքը բռնել հանդէպ իր խռովարար ու արիւնարբու Հայերուն։»

Այս համիտավայել որակումէն յետոյ՝ Տեւտոն կոմսը կը յանդիմանէ «Ֆրանքֆուրթէր Զայթունկ»ը, Թուրքերուն պաշտպանողականը փորձած ըլլալուն համար, ու կը յաւելու՝

«Մեզի՝ Գերմաններուս, և Գերման կայսրութեան համար, ամենադոյզն կարեւորութիւն մը անգամ չունի թէ Լորտերու ժողովին մէջ լորտերէն մէկը կարծէ որ սպաննուած Հայերուն թիւը 800,000 է, ուրիշ մը այս թիւը չափազանցուած գտնայ, թէ Անգլիացիք, Գաղիացիք և Ամերիկացիք ըսեն թէ կոտորածներուն պատասխանատուութիւնը Գերմանիոյ վրայ կը ծանրանայ։ Գերման կայսրութեան և ամէն ճշմարիտ գերման անհատի տեղը մեր Թուրք դաշնակցին քովն ի վեր է։ Ո՛չ մէկ դիտողութիւն կամ քննադատութիւն մեր կողմէն։ Մի թէ տակաւին կա՞ն Գերմանիոյ մէջ մարդիկ որոնք կը կարծեն թէ Միացեալ Նահանգները պիտի բանադատեն Մեծն-Բրիտանիան շնորհելու ծովերու ազատութիւնը՝ եթէ Թրքական կառավարութիւնը թող տայ որ Օսմանեան պետութեան ուժը սպառնայ հայկական ապստամբութեանց ու խռովութեանց հանդէպ բարեացակամ ու թոյլատու ընթացք մը բռնելով...։»

«Գերմանական նոր սուտ մը» վերնագրին տակ «Թայմզ» իր Հոկտ. 13ի թիւին մէջ կը հրատարակէ հետեւեալ թղթակցութիւնը Ֆիէօրէնցայէն (Իտալիա).

«Տէ՛ր խմբագիր. — Ամէնքս ալ գիտենք թէ գերման գործակալները ինչ եռանդով կ'աշխատին սուտ լուրեր տարածելու ամենուրեք ուր կրնան. թերեւս ձեր ընթերցողները չահագրգռէ հետեւեալ պատմութիւնը որուն վաւերականութիւնը կ'երաշխաւորեմ։ Ֆիօրէնցայի ծանօթ Տէմանժէ վարժարանը այցելութեան գացած էի, երբ դպրոցականներէն մին, 18 տարեկան Հայ մը, եկաւ հրաժեշտ առնել ընկերներէն։ Ըսաւ թէ Պոլիս գտնուող իր ծնողքէն ստիպողական հրահանգ ստացած էր անմիջապէս Զուիցերիա անցնիլ, Իտալիոյ մէջ պայթած յեղափոխութեան պատճառաւ։ Ըսաւ թէ Թրքական դրաքննութիւնը շատ խիստ ըլլալուն՝ անկարելի էր իրեն՝ իր ծնողքին իմացնել ճշմարտութիւնը, ու հակառակ որ խորհուրդ տուինք իրեն կարեւորութիւն չի տալ ծնողական հրամանին ու մնալ գտնուած տեղը, կարելի չեղաւ համոզել զինքը. ըսաւ թէ պարտաւոր էր հնազանդիլ, թէեւ կը ցաւէր տարուան մը աշխատութեան արդիւնքը կորսնցնելուն համար»։

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐԵՐ

Սերպիական ճակատէն

Լոնտոն, 1. — Անգլիացիք այս միջոցիս Կէվկէլիի և Տօյրանի մէջ կը կռուին։ Մօք.

Լոնտոն, 1. — Պուլկարները կը յաւակնին թէ իրենց դէպ ի հարաւ-արեւմուտք յառաջացման ատեն Թիքօքի և Վարտարի ափունքը հասած են։

Բարիզ, 1. — Զեկոյց մը կ'իմացնէ թէ Պուլկարները՝ որոնք Քրիվօլաքի ուղղութեան վրայ խուզարկութիւններ կ'ընէին, մեր յառաջապահներուն առջեւ ստիպուեցան ետ քաշուիլ։ Պուլկարները Ռատովիշի և սահմանագլուխին միջեւ խոշոր թնդանօթներ գործածեցին որոնք ո և է արդիւնք չտուին։ Մինչեւ հիմա միմիայն պահակազօրքերու միջեւ կռիւ մղուած է։ Վէլէսի (Քէօփրիւլի) ուղղութեամբ բուռն թնդանօթաձգութիւն ըլլուած է։ Ռ.

Լոնտոն, 1. — Պուլկարիայէն կ'իմացուի թէ Սթարա-Զակորայի բնակչութիւնը Թուրքերուն Պուլկարիա մտնալը իմանալով սպառնալած է։ Կառավարութիւնը փորձած է զանոնք հանդարտեցնել, բացատրելով թէ Պուլկարիոյ մէջ գտնուող զօրքերը միմիայն Իրաքցի Արաբներէ կը բաղկանան։ Միւս կողմէ Պէէլօկրատչիքի մէջ պուլկար զօրագունդ մը մերժած է հրամաններուն հնազանդիլ։ Անոնք երկրին ներքին մասերը ղրկուեցան։ Բազմաթիւ Պուլկար դնդապետներ հանգստեան կոչուեցան։

Լոնտոն, 2. — Պուլկարներու սարսափելի կորուստներուն պատճառաւ՝ կառավարութիւնը ստիպուած է, պակաս տեղերը լեցնելու համար տասը նոր կարգի՞ր դրօշի տակ կանչել։ Մօք.

Լոնտոն, 2.—Գերմանացիք գրաւած ըլլալ կը յաւակնին Զաթղաքը, Քարաքիէէիաձի հարաւակողմը։ Մօք.

Լոնտոն, 2.—Կը վախցուի թէ Սերպ բանակը ստիպուի դէպի Ալպանական ճակատը քաշուիլ։ Մօք.

Լոնտոն, 2.— Վիէննա հրատարակուած պաշտօն. զեկոյց մը Պէլա-Բալանքայի անկումը կը ծանուցանէ։ Մօք.

Լոնտոն, 2. — Աթէնքէն լուր կուտան թէ Մանասթըր և շրջականերէն հոծ բազմութեամբ փախստականներ կը հասնին (հարաւակողմնարար Յունաստան)։ Փախստականները կ'ըսեն թէ պուլկար զօրախմբակներուն վայրագութեանց պատճառաւ լքած են իրենց տուները։

Լոնտոն, 2. — Պէրլինէն կ'իմացնեն թէ զինուոր բեռցած դաշնակից փոխադրանաւեր Բալլայի նաւահանգստին առջեւ կ'երթեւեկեն։ Մօք.

Բարիզ 3. — Սելանիկէն հեռագիր մը կ'իմացնէ թէ Պուլկարները Կիւմիլճինայի մէջ յունական սահմանագլուխին մօտ երեք զօրաբաժին կեդրոնացուցած են և սկսած են ամրութիւններ կառուցանել։ Այս շրջանէն հասնող ճամբորդներ կ'ըսեն թէ բնակչութիւնը քաղաքը պարպած է։ Աշտ.

Լոնտոն, 3. — Ֆրանս. յածանաւ մը Բաւանդիի մէջ պուլկար զինուորական շոգենաւ մը ռմբակոծեց։ Մօք.

Լոնտոն, 2.— Գարատաղցիք Աւստրիացիներէն 4 թնդանօթ գրաւած և 400 հոգի սպաննած են։ Մօք.

Լոնտոն, 3.— Մանասթըրէն կ'իմացնեն թէ Պուլկարները կը փորձեն սերպ բանակը պաշարել հարաւի մէջ, բայց անոնք յամառ կերպով կը դիմադրեն մասնաւորապէս Քօչանիկի մէջ։ (Իւսկիւպի արեւել. կողմը Իւսկիւպ-Միթրովիցա գծին վրայ)։ Մօք.

Բարիզ, 3, — Պուլկար զինուորները պուլկարական Թրակիոյ ամբողջ ծովեզերքէն ետ քաշուած են։

Լոնտոն, 3. — Աւստրիացիք կ'ըսեն թէ Գարատաղի հարաւային մասին մէջ գրաւած են Թրօկլաֆի բարձունքները։ Մօք.

Բարիզ, 3. — Արեւմտեան ճակատին վրայ յիշատակելիք ո և է բան չի կայ։ Զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Պուլկարները դարձեալ Քրիվօլաքի մէջ դիւրութեամբ ետ մղուեցան։ Ֆրանսացիք Սթրումիցայի շրջանին մէջ մի քիչ յառաջացան։ Տէտէաղաճի ռմբակոծութեան մէջ աւելի մեծ գործունէութիւն երեւցած է, նոյնպէս Կէլիպօլուի զինուորական հաստատութիւնները բրիտանական նաւերուն կողմէ ռմբակոծուած են։ Ռ.

Աթէնք, 4. — Բերլէքէի հիւսիսակողմին մէջ Սերպերու և Պուլկարներու միջեւ յամառ կռիւ մը կը մղուի։ Սերպերը ծայրայեղ քաջութեամբ Մանասթըրի գիծը կը պաշտպանեն։ Հէլ.

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ
ԶԱՅՄԻՍԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԱՆԿՈՒՄԸ

Աթէնք, 4.— Երէկ, Երեսփ. ժողովին մէջ, զինուորական օրինագիծին վիճաբանութեան ընթացքին, Վէնիզէլոսեան երեսփոխան Պ. Վլահօս, ուժգնօրէն յարձակեցաւ պատերազմական նախարար Պ. Ճիանաքիձայի դէմ։ Այս յարձակման պատճառաւ նախարարները քաշուելով գումարում մը ունեցան և որոշեցին Երեսփ. ժողովէն վստահութեան քուէ պահանջել։ Այս միջադէպը քաղաքական երկար վիճաբանութեանց տեղի տուաւ։ Վիճաբանութիւնները վերջ գտան դահլիճին վստահութեան քուէի պահանջումով։ 147 երեսփոխան ընդդէմ կառավարութեան և 114 ի նպաստ քուէարկեցին. 3 երեսփ. ձեռնպահ մնացին։ Այս արդիւնքին վրայ՝ դահլիճը իր հրաժարականը ներկայացուց։

Տարտանէլի մէջ

Բարիզ, 3.—Հակառակ խորութեան բազմաթիւ գիծերու վրայ զետեղուած ականներուն և արգելիչ ցանցերուն, անգլ. և ֆրանս. ընդծովեաները յաջողած են նեղուցներէն անցնիլ և կը գործակցին Մարմարայի մէջ, ուր մասնաւորապէս կը դժուարացնեն Թուրք շոգենաւերու շարժումները և Կէլիպօլուի Թերակղզիին մէջ Թուրք զինուորներուն պարենաւորումը։ Ռ.

Բարիզ, 3 (պաշտօն.)— Ֆրանսական «Թիւրքուազ» ընդծովեան Մարմարայի մէջ ռմբակոծուելով ընկղմեցաւ. 2 սպայ և 24 զինուոր գերի բռնուեցան։

Արեւելեան ճակատէն

Լոնտոն, 2. — Գերմանացիք Ռիկայի հարաւակողմը արիւնալի ձախողում մը կրեցին։ Միւս կողմէ ամէն ինչ յայտնի կ'ընէ թէ գերմանացիք իրենց մարտկոցներուն մեծ մասը Պալքաններ ղրկած են։ Մօք.

Լոնտոն, 3.— Անգլ. ընդծովեաները Պալթիքի մէջ դարձեալ երկու գերման շոգենաւ բռնած են։ Մօք.

Լոնտոն, 1. — Ճափոն Ֆրանսայի առատօրէն օգնել առաջարկեց։ Ճափոնական կառավարութիւնը ինքզինքը Մայրաքաղաքին-արեւելքի Անգլո-սիպերիական երկաթուղւոյն հաւատարիմ պահապանը կը հռչակէ։ Մօք.

Արեւմտեան ճակատէն

ՖՐԱՆՍ. ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Բարիզ, 3. — Պ. Պրիան յայտարարեց Երեսփ. ժողովին մէջ՝ թէ ազգին միութիւնը ամենակատարեալ է թշնամիին հանդէպ։ Ան որոշած է մինչեւ յաղթանակի օրը յառաջ մղել այս պատերազմը։ Թշնամին պէտք է վտարուի իր գրաւած նոր և հին տեղերէն։ Դաշնակիցներու համերաշխութիւնը օրէ օր աւելի սերտ կը դառնայ և ամէնքն ալ որոշած են իրենց ջանքերը աւելի արդիւնաւորապէս համակարգել՝ աւելի յաճախակի յարաբերութիւններով։ Աւելցուց թէ այսօր պէտք է փութկոտութիւն՝ նախաձեռնութեան և արագութիւն՝ գործունէութեան մէջ. այս պիտի ըլլայ կառավարութեան ճիգը։ Գերմանիա անկարող պիտի ըլլայ իր պարտութիւնը կասեցնելու։

Երեսփ. ժողովը 1ի դէմ 515 ձայնով վստահութիւն յայտնեց կառավարութեան և Պ. Պրիանի ճառին հրապարակումը քուէարկեց։ Ռ.

Լոնտոն, 2. — Երեսփ. ժողովոյ մէջ Պ. Ըէտմընտ ըսաւ թէ Իրլանտա պիտի շարունակէ իր պարտականութիւնը կատարել մէկ պայմանաւ միայն, այն է թէ կանխահաս հաշտութեան մը բանակցութեան ո և է խնդիր չի յարուցուի, որովհետեւ տակաւ ողջերու դաւաճանութիւնը պիտի ըլլար հանդէպ մեռեալներուն։ Ռ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Սերպիական ճակատէն

Սելանիկ, 3.— Դաշնակիցներու կողմէ գրաւուած բոլոր շրջանակէն Պուլկարները դուրս նետուած են։ Պուլկարներու Իգվորի կիրճին մէջ յառաջացումը երեւցածին նայելով կասեցուած է, բայց անոնք Քաչանիկի կիրճը գրաւած են։ Միւս կողմէ անոնց յառաջացումը կասեցուած է Թէքօվօյի ճակատին վրայ։ Սերպերը Վրանեայի ուղղութեամբ յարձակողականի սկսան։ Զօր. Մահոն բրիտանական ճակատը ընդարձակեց։ Նպաստաւոր օդ մը զինուորներու դէպի ճակատ երթալու շարժումը դիւրացուց։

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Աթէնք, 4. — Երեսփ. ժողովոյ քուէարկութեան պատճառաւ Պ. Զայիմիս յայտարարեց թէ նախարարական տագնապ յառաջ եկած է եւ խնդրեց Երեսփ. ժողովէն յետաձգել նիստերը մինչեւ նոր դահլիճին կազմութիւնը։ Հ.

Աթէնք, 4. — Պ. Զայիմիս պալատ գնաց եւ թագաւորին հետ նախարարական տագնապի մասին տեսակցեցաւ։ Հէլ.

Աթէնք, 4. — Կ'երեւի թէ Պ. Զայիմիս դիտողութիւններ բրած է Երեսփ. ժողովոյ լուծման պատասխանատուութեան մասին։ Թագաւորը կանչել տուաւ բոլոր նախարարները անոնց կարծիքն առնելու համար։

Արեւմտեան ճակատէն

Բարիզ, 4.— Նոյեմ. 3ին Սոմի վրայ. Ֆրիզի մօտ բանակոյն կարեւոր ականային ժայթքումներ պայթուցիկներով տեղի ունեցան։ Հարաւակողմը Պէօվրէներէ շրջանին մէջ, ռմբաձիգ եւ խրամային գործիներու կռիւը մասնաւորապէս ուժգին եղաւ։ Շամբանեի մէջ, Գերման յարձակում մը փորձեց մեր դիրքերուն մօտենալ. յարձակողները միմիայն մեր 199 կողին յառաջամասի խրամներու մէկ մասին մէջ կարողացան մտնել։ Կռուի եւ արագ հակայարձակումով յաջողեցանք իրիկուն վերագրաւել գերման զօրքերուն գրաւած խրամատներուն մեծ մասը։

Լահէյ 4.— Հոլանտական ազատարար նաւակ մը մինչեւ Թէրշէլինկ քաշեց տարաւ գերման ընդծովեայ մը որ վտանգի դրօշ պարզած էր։ Երկու հոլանտական թորփիլանաւ ընդծովեային խարսխած տեղւոյն ջուրը կը հսկեն։ Գերման նաւազները ընդծովեային վրայ մնացին։ Ռ.

Լոնտոն, 4. — Պ. Թընընթ պաշտօնապէս օրինագիծ մը ներկայացուց Երեսփ. ժողովին որուն համեմատ պատերազմի միջոցին զինուորական ծառայութեան երկարաձգումը կը պահանջուի։ Ռ.

Արեւելեան ճակատէն

Պեթրոկրատ, 4 (պաշտ.)— Սվէնթէն լճին հարաւակողմը գրաւեցինք երկու ամուր դիրքեր, գիւղ մը, գերիներ եւ գնդացիրներ, իսկ խրամներ եւ գերիներ՝ Նովօ Ալէքսանտրի արեւմ. մասին մէջ։ Կալիսիոյ մէջ 5000 հոգի գերի բռնեցինք որոնք մեր ճակատը նեղելով Սեմիքօվիծը գրաւած էին։ Բուքովինա գետակը անցնող Աւստրիացիները Պոյանի հարաւակողմը քշեցինք։ Ռ.

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ Տպարան
Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ
Imp. Economique, Alex.

ՍԱԿԱՐԱՆ

5 Նոյեմբեր 1915

ԲԱՄՊԱԿ		Բացում	Փակում
	Նոյ.	18	17 7]8
	Յունուար	18 3]16	18 11]32
	Մարտ	18 7]16	18 5]16
	Նոյ.(1916)	17 23]32	17 21]32
ԲԱՄՊԱԿԻ ՀՈՒՆՏ			
	(3 ամիս)	107 20]40	107 20]40
	(2 ամիս)	109 20]40	109 20]40

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Դրէտի Ֆօնսիէ 1886	Ֆr. 291.—
» » 1903	» 240.—
» » 1911	» 247.—
Ռումէլի Երկաթուղի	» 138.—
Բանամա	» 90.—